

Szewczuł, Bożena

Ascetyczna praktyka kapituły win w instytutach zakonnych

Studia Redemptorystowskie nr 10, 476-485

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Bożena Szewczul WNO
UKSW – Warszawa

ASCETYCZNA PRAKTYKA KAPITUŁY WIN W INSTYTUTACH ZAKONNYCH

- Słowa kluczowe:** kapituła win, napomnienie braterskie, wyznanie win, pokuta, rewizja życia, zebranie mnichów
- Keywords:** chapter of faults, fraternal admonition, confession of faults, penance, life review, monks' assembly
- Schlüsselwörter:** das Schuldenkapitel, die brüderliche Mahnung, das Schuldenbekenntnis, die Buße, die Lebensrevisioen, die Mönchversammlung

Wprowadzenie

Praktyka ascetyczna zwana kapitułą win, składająca się zasadniczo z napomnienia braterskiego i wyznania win przed wspólnotą, ma swój początek w życiu monastycznym. Z biegiem czasu przyjęła się także w nowych instytutach zakonnych¹. W okresie odnowy posoborowej została wycofana z życia większości instytutów, zostawiając po sobie pustkę. Powstaje więc pytanie, czy zakonnikom istotnie kapituła win jest potrzebna, czy możliwy jest jej powrót w nowym kształcie, czy też jakaś inna praktyka mogłaby ją zastąpić.

1. Pojęcie

Samo słowo *capitulum* stosowano w prawie kościelnym w różnych znaczeniach, np. jako synonim *canone* celem wskazania norm wydawanych przez sobory Kościoła. Jednak najszersze zastosowanie znalazło ono w dziedzinie prawa zakonnego i odnosiło się najczęściej do zebrań mnichów i zakonników².

1.1. Definicja słowna

Wyraz *capitulum* pochodzi od słowa *caput* i oznacza głowę, szczyt, coś znajdującego się najwyżej, początek, źródło, całą księgę, zwój księgi, rozdział

¹ P. Sciadini, *Capitolo delle colpe*, w: *Dizionario Enciclopedico di Spiritualità*, t. V, Roma 1990, s. 414.

² Por. G.P. Montini, *Il diritto canonico dalla A alla Z: C. Capitolo*, „Quaderni di Diritto Ecclesiale” 6 (1993), s. 111–113.

w książce. Stosowane jest także w celu określenia fragmentu Reguły św. Benedykta. W rezultacie dało ono początek pojęciu *capitulum*, czyli kapituły³.

1.2. Definicja rzeczowa

Terminu *capitulum* używano nie tylko do oznaczenia fragmentu Reguły św. Benedykta, ale także do nazwania pomieszczenia, gdzie był on odczytywany mnichom, jak również do samego ich zebrania⁴. Już w początkach życia cenobickiego odnosił się on również do zgromadzenia reprezentantów różnych klasztorów, którzy spotykali się w celu rozpatrywania wspólnych spraw, jak też pogłębienia miłości braterskiej⁵. Św. Benedykt zalecał swym współbraciom, aby każdego dnia rano po recytacji Pierwszej Godziny zbierali się, by posłuchać *capitulum* – fragmentu Reguły. Następnie termin ten rozszerzono na tzw. *officium divinum*, kiedy to opat po odczytaniu Reguły zwracał się do zebranych, wyznaczając im prace na dany dzień.

Natomiast poprzez kapitułę win (*capitulum culpa*) rozumiano zebranie mnichów, członków danej wspólnoty zakonnej, w celu publicznego oskarżenia się co do zewnętrznych uchybień, zwłaszcza przeciw regule zakonnej. Po skończonym oskarżeniu mnisi otrzymywali od przełożonego określoną pokutę⁶.

2. Istotne elementy kapituły win

Aby przybliżyć istotę kapituły win i jej historię, trzeba sięgnąć do początków życia monastycznego cenobickiego (życia wspólnego), kiedy to pojawiły się dwie praktyki ascetyczne, tj. publiczne oskarżenie mnichów wobec wspólnoty oraz wypełnienie przykazania braterskiego napomnienia. Te ćwiczenia pokutne stanowiły kontynuację praktyk istniejących już w pierwszych gminach chrześcijańskich, a zalecanych np. w Ewangelii św. Mateusza, która przypomina o braterskim upomnieniu⁷, a także w Liście św. Jakuba Apostoła, nawołującego

³ A. Jougan, *Słownik kościelny łacińsko-polski*, Warszawa 1992³, s. 91.

⁴ Tamże, s. 90; por. św. Benedykt, *Reguła*, n. 64; G.P. Montini, *Il diritto canonico...*, dz. cyt., s. 113–114; G. Scarvaglieri, *Il capitolo generale. Preparazione, celebrazione, attuazione*, Milano 2002, s. 20.

⁵ J. Gribomont, *Pacomio*, w: *Dizionario degli Istituti di Perfezione*, t. VI, Roma 1980, kol. 1070 (dalej: DIP).

⁶ A. Jougan, *Słownik kościelny...*, dz. cyt., s. 90; P. Bastien, *Directoire canonique*, Bruges 1933, s. 239; G. Penco, *Significato spirituale del capitolo delle colpe*, „Vita Monastica” 17 (1963), s. 60; A.R., *Alle origini del capitolo delle colpe*, „Consacrazione e Servizio” 22/1 (1973), s. 38.

⁷ Mt 18, 15–17: „Gdy brat twój zgrzeszy przeciw tobie, idź i upomnij go w cztery oczy. Jeśli cię usłucha, pozyskasz swego brata. Jeśli zaś nie usłucha, weź z sobą jeszcze jednego albo dwóch, żeby na słowie dwóch albo trzech świadków oparła się cała sprawa”; U. Terrinoni, *Il ritorno alle origini per essere comunità fraterne oggi*. «Se tuo fratello commette una colpa... (Mt 18, 15–17)», „Vita Consacrata” 29 (1993), s. 333–342; G. Leclercq, *Il capitolo delle colpe*, „Vita Religiosa”, 6 (1969), s. 509.

do wyznawania sobie nawzajem grzechów, wzajemnej modlitwy w celu otrzymania zwłaszcza zdrowia duszy⁸. Praktyka kościelna stosowana przez wszystkich chrześcijan stopniowo ograniczyła się do życia monastycznego. Oba jej elementy, początkowo oddzielone od siebie, połączono następnie w jedną dyscyplinę zwaną kapitułą win.

2.1. Publiczne oskarżenie się wobec wspólnoty

Spontaniczne oskarżenie się mnicha wobec przełożonego lub całej wspólnoty odnosiło się do popełnionych przez niego przewinień zewnętrznych dotyczących naruszenia życia wspólnotowego. Wiązały się one z niepodporządkowaniem się wymogom życia zawartym w regule, przyjętym zwyczajom lub z niestarannością w ich wypełnianiu⁹. Oskarżano się o brak obserwacji, zaniedbania co do punktualnego przychodzenia na modlitwy i inne ćwiczenia zakonne, brak troski o dobra materialne klasztoru, niewłaściwe zachowanie przy stole lub podczas odmawiania liturgii godzin, zaniedbania co do przykazania miłości bliźniego¹⁰. Oskarżenie publiczne o uchybienia względem przepisów reguły wynikało z prostej zasady, że reguły, a następnie konstytucje nie obowiązywały pod grzechem. Tu tkwi sens i przyczyna odbywania kapituł win. W takiej sytuacji niedoskonałości wynikające z przekroczenia tych przepisów nie należały więc do materii spowiedzi, ale naruszały dobro wspólnoty, dlatego wyznawano je publicznie w celu otrzymania pokuty, uzdrowienia wspólnoty i utrzymywania się w gorliwości. Kolejne pokolenia mnichów i zakonników zdawały sobie sprawę z dużej roli przepisów reguły oraz konstytucji i rozumiały potrzebę odbywania kapituły win¹¹.

Konstytucje zakonu jezuitów zawierają specjalny rozdział pt. *Konstytucje nie obowiązują pod grzechem*. Wyjaśnia się w nim, że pragnieniem Towarzystwa jest, aby przepisy konstytucji były w pełni zachowywane, jednak nie chce ono, by ich nieprzestrzeganie sprowadzało na zakonników grzech, dlatego postanawia się, aby konstytucje, deklaracje i regulaminy nie nakładały zobowiązania pod grzechem ciężkim czy powszednim, chyba że nakaże tak przełożony na mocy

⁸ Jk 5, 16: „Wyznawajcie zatem sobie nawzajem grzechy, módlcie się jeden za drugiego, byście odzyskali zdrowie”; T. Goffi, *Riconciliazione e penitenza*, „Vita Consacrata” 27 (1991), s. 941.

⁹ L. Della Torre, *Celebrare la penitenza «in comunità»*, „Consacrazione e Servizio”, 11/33 (1983), s. 20; G. Ghislain, *Capitolo delle colpe*, DIP, t. II, Roma 1975, s. 176; P. Sciadini, *Capitolo...*, dz. cyt., s. 414; G. Leclercq, *Il capitolo delle colpe*, dz. cyt., s. 508.

¹⁰ G. Ghislain, *Capitolo...*, dz. cyt., s. 176.

¹¹ H. Koźmiński, *O zgromadzeniach ukrytych przed światem (katechizm życia ukrytego)*, w: *Wybór pism o Honorata*, cz. 5: *Polskie teksty ascetyczne*, oprac. G. Bartoszewski, t. XI, Warszawa 1988, s. 125: „Reguła, jak się mówiło, nie obowiązuje do niczego pod grzechem, tylko zobowiązuje do zadośćuczynienia, czyli wykonania tych pokut, ile razy przez przełożonych będą im naznaczone”.

posłuszeństwa. Pod grzechem obowiązują tylko trzy istotne śluby oraz ślub posłuszeństwa papieżowi odnośnie do misji¹².

Podobną treść zamieszczały konstytucje zgromadzeń zakonnych o ślubach prostych. Wynikało to z przypomnienia wydanych dla nich w 1901 roku *Norm*¹³, które głosiły, że konstytucje same przez się nie obowiązują pod grzechem, jednak siostra nie może się wymówić od winy, gdy z pogardy lub ze zgorszeniem dla innych przekracza przepisy konstytucji w zakresie ślubów, przykazań Bożych i kościelnych¹⁴. Zgromadzenia o ślubach prostych wiernie stosowały się do nakazu *Norm*, zamieszczając prawie dosłownie zawarty w nich przepis co do obowiązywalności konstytucji¹⁵.

2.2. Wypełnienie przykazania miłości braterskiej

Pokuta otrzymana wobec całej wspólnoty po wyznaniu win była zadośćuczynieniem spowodowanym uchybieniami mnichów w wypełnieniu przepisów reguły. Popełnione winy naruszały bowiem jedność wspólnoty i miłość braterską¹⁶. Stanowiła ona akt miłości zakonników, którzy żyjąc razem, czuli się odpowiedzialni za dobro duchowe całej wspólnoty oraz każdego

¹² *Konstytucje z deklaracjami*, w: *Konstytucje Towarzystwa Jezusowego wraz z przypisami Kongregacji Generalnej XXXIV oraz Normy uzupełniające zatwierdzone przez tę samą Kongregację*, Kraków–Warszawa 2001, s. 206–207, nr 1 [602]: „Wprawdzie Towarzystwo pragnie, by wszystkie Konstytucje, Deklaracje i cały sposób życia według naszego Instytutu były w pełni zachowane bez jakichkolwiek odchyień; chce również, by wszyscy jego członkowie byli bezpieczni, a przynajmniej doznawali pomocy, by nie wpaść w sidła grzechu, do którego okazję dawałyby same Konstytucje albo rozporządzenia. Dlatego uznaliśmy w Panu, że z wyjątkiem wyraźnego ślubu, który wiąże Towarzystwo z aktualnie panującym Papieżem, oraz trzech innych istotnych ślubów ubóstwa, czystości i posłuszeństwa, żadne Konstytucje, Deklaracje czy regulaminy nie mogą nakładać zobowiązań pod grzechem ciężkim czy powszednim, chyba że Przełożony je nakaże w imię Pana naszego Jezusa Chrystusa lub na mocy posłuszeństwa. Może to uczynić wobec spraw lub osób, co do których dojdzie do wniosku, że to będzie bardzo odpowiadało dobru poszczególnej jednostki lub dobru powszechnemu. Niech więc w miejsce bojaźni grzechu wejdzie miłość i pragnienie wszelkiej doskonałości i niech stąd wyniknie większa chwała Chrystusa, naszego Stwórcy i Pana”.

¹³ *Sacra Congregatio Episcoporum et Regularium, Normae, secundum quas S. Congr. Episcoporum et Regularium procedere solet in approbandis novis institutis votorum simplicium*, 28 junii 1901, w: T. Schaefer, *De religiosis ad normam Codicis Iuris Canonici*, Roma 1947⁴, s. 1102–1134; także w: E. Sastre Santos, *El ordenamiento de los institutos de votos simples según las Normae de la Santa Sede (1854–1958)*, Roma–Madrid 1993, Apéndice documental, nr 57, s. 266–299 (dalej: *Normy*).

¹⁴ *Normy*, nr 320: „Exprimatur in constitutionibus, eas per se non obligare sub reatu culpa; minime tamen a culpa excusari posse sororem, quae constitutiones transgredetur ex contemptu, vel in materia quae contraria esset sive votis, sive praeceptis Dei vel Ecclesiae”.

¹⁵ *Konstytucje Zgromadzenia Sióstr Wynagrodzicielek Najświętszego Oblicza*, Warszawa 1990, nr 305: „Konstytucje i Dyrektorium same przez się nie obowiązują pod grzechem, jednak nie będzie wolna od winy ta siostra, która przekraczałaby je w zakresie ślubów, przykazań Bożych i kościelnych, ze zgorszeniem dla innych lub z pogardy”.

¹⁶ G. Leclercq, *Il capitolo delle colpe...*, dz. cyt., s. 508; G. Ghislain, *Capitolo...*, dz. cyt., s. 176.

członka z osobna¹⁷. Uchybienie jednego współbrata nie jest sprawą prywatną winnego, lecz ciąży na całej wspólnotie¹⁸.

3. Praktyka kapituły win w historii życia zakonnego

Do praktyki kapituły win odwołuje się już św. Pachomiusz, twórca życia cenobickiego, w swych *Praecepta et leges*. Z ich treści wynika, że kto pragnie żyć nienagannie w klasztorze, powinien zachowywać wobec Boga wszystkie nakazy. Jeżeli natomiast ktoś zgrzeszyłby, ojcowie klasztoru mogą go nakłonić do poprawy. Przy czym tylko przełożony i jego zastępca mogli nakładać na mnichów pokutę za poszczególne grzechy na zgromadzeniach modlitewnych lub na innych zgromadzeniach w obecności wszystkich braci¹⁹.

Św. Bazyli kładzie duży nacisk na praktykę napomnienia braterskiego, będącego częścią składową kapituły win i stanowiącą dla zakonodawcy gwarancję autentycznego życia braterskiego²⁰. W nawiązaniu do perykopy z Ewangelii św. Mateusza o upomnieniu braterskim św. Bazyli pisze, że grzech jest wielkim ciężarem ściągającym dusze do głębin piekła. Gdy staramy się nakłonić grzeszników do nawrócenia, oznacza to, że nosimy nawzajem swoje brzemiona, biorąc grzechy drugich i usuwając je²¹.

Także w Regule św. Benedykta zawarte jest wymaganie zadośćuczynienia wobec przełożonego i wspólnoty za popełnione uchybienia. W rozdziale 46 czytamy, że jeżeli mnich podczas pracy w kuchni, spiżarni, piekarni, w ogrodzie itd. coś stłucze albo zgubi, albo wyrządzi inną szkodę, powinien przyjść i przyznać się z własnej woli. Jeżeli bowiem wiadomość o uchybieniu przyniesie ktoś inny, winowajcę spotka surowsza kara²². We wspomnianym rozdziale Reguły istnieje wyraźne rozróżnienie na winy zewnętrzne, wymagające wyznania wobec przełożonego i wspólnoty, oraz grzechy ukryte w duszy, które należało wyjawiać tylko opatowi lub ojcu duchowemu, a ci nie mogli ich rozgłaszać i ujawniać wobec wspólnoty²³.

¹⁷ P. Sciadini, *Capitolo...*, dz. cyt., s. 414.

¹⁸ F. Ciardi, *Znak wspólnoty. Refleksja nad życiem zakonnym*, tłum. L. Balter, Warszawa–Ząbki 1998, s. 187.

¹⁹ Św. Pachomiusz, *Reguła – Przykazania i prawa*, 180–181, w: *Pachomiana latina* (Źródła monastyczne, t. 11), red. M. Starowieyski, Kraków 1996, s. 170.

²⁰ Św. Bazyli Wielki, *Reguły dłuższe*, nr 28, w: *Pisma ascetyczne*, t. 2. (Źródła monastyczne, t. 6), red. M. Starowieyski, Kraków 1995, s. 126–127: „Jeżeli ktoś niechętnie okazuje posłuszeństwo przykazaniom Pana, to najpierw wypada, by wszyscy z nim współcierpieli, jak z chorą częścią ciała, a przełożony powinien swoimi zachętami starać się uleczyć go z tej choroby. Jeśli zaś trwa w nieposłuszeństwie i nie chce poprawić się, należy go ostrzej upomnieć przed całą wspólnotą i leczyć usilną zachętą”.

²¹ Tenże, *Reguły krótsze*, nr 178, w: *Pisma ascetyczne*, t. 2., dz. cyt., s. 339.

²² Św. Benedykt, *Reguła*, nr 46: *O tych, którzy popełniają jakieś inne uchybienie*.

²³ Tamże: „Jeśli jednak chodzi o grzech ukryty w duszy, niechaj wyjawi go tylko opatowi lub ojcu

Praktyka odbywania kapituł win zapoczątkowana przez ojców cenobityzmu została następnie przejęta przez kolejne reguły zakonne. Także sobory powszechne zwracały uwagę na sposób stosowania tej praktyki, zalecając, aby oprócz czytania reguły w czasie kapituły win była ona jeszcze dodatkowo wyjaśniana w sposób prosty i przystępny zwłaszcza młodszemu zakonnikom²⁴. Została też ona wyraźnie zdefiniowana, chociaż co do częstotliwości i miejsca jej odbywania istniały różnice²⁵. Zdarzało się, że praktykowano ją dwa razy w tygodniu²⁶.

Także zgromadzenia o ślubach prostych, których członkowie zostali uznani za zakonników konstytucją *Conditae a Cristo* z 1900 roku, praktykowały kapituły win²⁷, które dodatkowo regulowały *Normy* z 1901 roku wydane przez Kongregację Biskupów i Zakonników dla tychże zgromadzeń²⁸. Zalecano w nich, aby kapituły win odbywały się nie częściej niż raz w tygodniu i nie rzadziej niż raz w miesiącu²⁹. Oskarżenie się z win powinno zaś ograniczać się tylko do zewnętrznych przekroczeń konstytucji³⁰, a pokuty nakładane w czasie kapituł powinny być umiarkowane w duchu roztropności³¹.

W prawie własnym poszczególnych zgromadzeń zakonnych można znaleźć przepisy wiernie odzwierciedlające postanowienia Kongregacji Biskupów i Zakonników zawarte w *Normach*. W niektórych instytutach obowiązują one do dziś z pewnymi poprawkami³², w innych natomiast zostały zniesione

---

duchownemu, ci zaś powinni umieć leczyć i własne, i cudze rany, nie odsłaniając ich [niepotrzebnie] i nie rozgłaszając”.

²⁴ Sobór w Vienne (1311–1312), *Dekret 14.6. O czytaniu reguły w czasie kapituły*, w: *Dokumenty soborów powszechnych. Tekst grecki, łaciński, polski*, t. II (869–1312), Kraków 2003, s. 560–561.

²⁵ G. Ghislain, *Capitolo...*, dz. cyt., s. 178.

²⁶ R. Gazeau, *Laggiornamento monastique*, „Vocation” 1 (1970), s. 20.

²⁷ Leo XIII, Const. *Conditae a Christo*, 8 dec. 1900, ASS 33 (1900) 341–347; CICFontes, t. III, Romae 1933, nr 644; także w: *Enchiridion della Vita Consacrata. Dalle Decretali al rinnovamento post-conciliare (385–2000)*, Bologna 2001, nr 766–792, s. 451–460; także w: E. Sastre Santos, *El ordenamiento...*, dz. cyt., Apéndice documental, nr 56, s. 260–266.

²⁸ *Normy*, nr 57.

²⁹ *Normy*, nr 167: „Si in aliquo instituto vigeat capitulum culparum, hoc non saepius Guam semel in hebdomada, nec rarius quam semel in mense habeatur”.

³⁰ *Normy*, nr 168: „Accusatio culparum limitetur ad externas transgressiones constitutionum”.

³¹ *Normy*, nr 169: „Poenitentiae in capitulo culparum imponendae, discretionis spiritu opportune moderentur”.

³² *Dyrektorium Sióstr Wynagrodzicielek Najświętszego Oblicza*, Warszawa 1990, nr 115: „Pamiętając o słowach Ewangelii: »Kto w drobnej rzeczy jest wierny, ten i w wielkiej będzie wierny; a kto w drobnej rzeczy jest nieuczciwy, ten i w wielkiej nieuczciwy będzie« (Łk 16, 10), niech siostry, dla miłości Boga, starają się pilnie zachować nawet najdrobniejsze przepisy, a popełnione uchybienia niech naprawią przez szczerze oskarżenie się na kapitule win, która będzie odbywać się raz w miesiącu. Jeżeli w danym miesiącu odprawiana jest nowenna przed uroczystościami kościelnymi lub zakonnymi, to kapituła win powinna odbyć się w czasie nowenny”; nr 220: „Wizytatorka będzie działać roztropnie i z miłością: Uwagi i zalecenia zapisze w protokole powizytacyjnym, a na zakończenie wizytacji przeprowadzi kapitułę win według modlitewnika”.

w okresie posoborowych przemian i odnowy życia zakonnego albo znacznie wcześniej. Większość zgromadzeń jednak starała się zachować dobro duchowe wynikające z upomnienia braterskiego w inny sposób, m.in. przez wymóg rachunku sumienia, rozeznania czy rewizji życia itp.³³. Zmiany w praktyce kapituły szły w kierunku jej uproszczenia i złagodzenia nazbyt ceremonialnego rytuału, unikając skupienia uwagi na drobiazgach obserwacji zakonnej i naruszeniach reguły w jej zewnętrznym wymiarze. Takie podejście pociągało bowiem za sobą niebezpieczeństwo wypaczenia prawdziwego znaczenia grzechu, zatracenia wrażliwości na równie poważne braki względem jedności wspólnoty braterskiej³⁴.

4. Cel i znaczenie duchowe kapituły win

Jak zostało już wyżej wspomniane, praktyka kapituły win stanowiła zabezpieczenie przed rozluźnieniem życia wspólnoty oraz miała rozbudzać sumienia jej członków. Służyła ona wiernemu zachowaniu tzw. obserwacji zakonnej, uważanej za fundament życia zakonnego, a ostatecznie utrzymaniu zgromadzenia zakonnego takim, jakie organizowała je reguła³⁵.

Dla cenobity, który łączył się z braćmi w życiu ascetycznym i którego cała egzystencja nastawiona była na szukanie Boga, kapituła win stanowiła pomoc w osobistym trudzie podjęcia nawrócenia, a dla wspólnoty była sposobem budowania wzajemnej miłości oraz dostarczała środków zaradczych w przypadku zaistnienia konfliktów, które mogą pojawiać się we wspólnocie³⁶. Zadaniem kapituły win było więc – jak podaje o. J.R. Bar – ćwiczenie się w pokorze, miłości bliźniego i panowaniu nad sobą³⁷.

5. Kapituła win a rewizja życia

W niektórych wspólnotach po Vaticanum II, stosując się do zalecenia zawartego m.in. w motu proprio *Ecclesiae Sanctae*, tj. przepisach wykonawczych do soborowego dekretu *Perfectae caritatis* nakazującego zrewidowanie dotychczasowych praktyk pokutnych, biorąc pod uwagę tradycję Wschodu i Zachodu oraz dzisiejsze warunki³⁸, zrezygnowano z praktyki kapituły win, zastępując ją w większości przypadków tzw. rewizją życia, uważaną przez niektórych za

³³ M.P. Mariacher, *Discernimento e revisione di vita*, „Consacrazione e Servizio” 10/369 (1987), s. 12–19; G. Ghislain, *Capitolo...*, dz. cyt., s. 178.

³⁴ R. Gazeau, *L'aggiornamento monastique...*, dz. cyt., s. 20; G. Ghislain, *Capitolo...*, dz. cyt., s. 178.

³⁵ A.R., *Alle origini del capitolo...*, dz. cyt., s. 38; G. Ghislain, *Capitolo...*, dz. cyt., s. 176, 179.

³⁶ Św. Benedykt, *Reguła*, n. 13; G. Penco, *Significato spirituale del capitolo...*, dz. cyt., s. 64–70.

³⁷ J.R. Bar, *Poradnik kanonicznego prawa zakonnego*, Warszawa 1986, s. 31.

³⁸ *Ecclesiae Sanctae*, nr 11, 22.

skuteczny środek do dobrego funkcjonowania wspólnoty³⁹. W zgromadzeniach tych rewizja życia polega na spotkaniu braterskim, w czasie którego zakonnicy badają własne życie, zachowanie, a także czyny całej wspólnoty, i osądzają je w świetle słowa Bożego zaczerpniętego z Biblii lub interpretowanego w konstytucjach, z którego biorą swój początek zasady i kryteria właściwego postępowania. Zostawia się tu również miejsce na spostrzeżenia kulturalne i społeczne. Takie zestawienie pozwala na ustalenie, co mają czynić poszczególni zakonnicy i cała wspólnota na przyszłość, aby realizować plan Boży w danym czasie⁴⁰.

W artykułach dotyczących kapituły win opublikowanych po Vaticanum II pisze się natomiast o dezaktualizacji tej praktyki wynikającej chociażby z innego spojrzenia na wspólnotę i realizację ślubu posłuszeństwa. Wcześniej prawda objawiała się podwładnym przez polecenia przełożonego, obecnie dużą wagę przywiązuje się do objawienia woli Boga poprzez każdego członka wspólnoty, jego czynny udział w życiu zgromadzenia. Natomiast rola przełożonego sprowadza się w większości przypadków do animowania wspólnoty⁴¹. Dezaktualizacja praktyki kapituły win przejawiała się także w zbyt dużym formalizmie, gdyż często ograniczała się ona do mechanicznego wyliczenia stereotypowych przewinień zakonników, które zostały już wcześniej ujęte w formie katalogu, podczas gdy nie zwracano uwagi na poważniejsze grzechy. Rażąca wydawała się także drobiazgowość ceremonii⁴². Poza tym praktyka ta – jak pisali niektórzy autorzy – okazała się niedostosowana do nowych, w porównaniu z czasem monastycyzmu, relacji międzypersonalnych. Człowiek stał się bardziej wrażliwy na każdą ingerencję innych osób w jego relacje z Bogiem i ludźmi. Mamy więcej szacunku dla tajemnicy każdego, z kim żyjemy⁴³.

Znawca życia zakonnego Elio Gambari podaje, że obie te praktyki ascetyczne różnią się zasadniczo między sobą i nie należy jednej zastępować drugą. Sugeruje on dowartościowanie przekazanej przez mnichów kapituły win poprzez włączenie jej w rewizję życia lub inną formę celebracji pokutnej wspólnoty zakonnej⁴⁴. Niektórzy autorzy żałują, że wraz z usunięciem kapituły win

³⁹ A.R., *Alla ricerca di vie nuove. A proposito del capitolo delle colpe*, „Consacrazione e Servizio” 22 (1973), s. 159; L. Della Torre, *Celebrare la penitenza...*, dz. cyt.; M.P. Mariacher *Discernimento e revisione...*, dz. cyt., s. 12.

⁴⁰ Sr. Mariangela di S. Francesco, *Qualche riflessione sulla revisione di vita*, „Rivista delle Religiose” 18 (1969), s. 242–246; L. Della Torre, *Celebrare la penitenza...*, dz. cyt.; E. Gambari, *Życie zakonne po Soborze Watykańskim II*, Kraków 1998, s. 453.

⁴¹ A.R., *Alla ricerca di vie nuove...*, dz. cyt., s. 161.

⁴² G. Leclercq, *Il capitolo...*, dz. cyt., s. 511.

⁴³ Tamże, s. 512.

⁴⁴ E. Gambari, *Życie zakonne...*, dz. cyt., s. 453, przypis 65; tenże, *Manuale della vita religiosa alla luce del Vaticano II*, t. 2, Roma 1971, s. 184.

zanikło również istotne dla życia zakonnego napomnienie braterskie jako środek wzajemnego wzrostu we wspólnotcie, życia w otwartości i prawdzie⁴⁵.

Zakończenie

Obecnie można spotkać w literaturze opinie sugerujące jednak powrót do kapituły win albo przynajmniej potrzebę włączenia zasadniczych jej elementów do innych zakonnych praktyk pokutnych, bowiem to, że zakonnicy powinni przykładać się bardziej niż inni wierni do uczynków pokuty i umartwienia, nie ulega wątpliwości⁴⁶. KPK/1983 wspomina o pokucie w ramach obowiązków zakonników⁴⁷, a w początkach życia monastycznego klasztory nazywano ascesteriami, od dominującej w nich ascezy. Wydaje się więc, że po jej uaktualnieniu, dostosowaniu do warunków czasu i mentalności współczesnych zakonników może ona nadal służyć życiu zakonnemu. Stąd np. w 6 numerze włoskiego czasopisma „Vita Consacrata” zamieszczono schemat liturgii pokutnej pt. *Wyznanie win i prośba o przebaczenie* praktykowanej w Zakonie Braci Mniejszych, jako propozycję, która może być przyjęta także w innych instytutach zakonnych. W 1981 roku w czasopiśmie wychodzącym bezpośrednio z Kongregacji Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego „Informationes SCRIS” zamieszczono rady służące opracowaniu programu dla „Revizji życia” (*Suggerimenti per una „Revisione di vita”*). Nawiązano w nich do praktyki kapituł win wciąż istniejących w niektórych instytutach zakonnych. W końcowej części artykułu stwierdzono, że w zależności od tego, w jakiej mierze wspólnota potrafi podjąć i zaangażować się w pokutne nawrócenie, w takiej mierze nie tylko odnowi się praktyka kapituły win, ale będzie ona również środkiem radykalnej odnowy duchowej instytutu zakonnego⁴⁸. Poza tym w niektórych przypadkach utrzymania kapituły win dużą rolę odgrywa myśl założycieli, którzy w pozostawionych pismach zalecali zachowanie tej praktyki. Przykładem może być o. Honorat Koźmiński, który pisał, że kapituły win są najważniejszym ćwiczeniem zakonnym i nigdy z żadnej przyczyny nie mogą być opuszczane⁴⁹.

⁴⁵ F. Ciardi, *Znak wspólnoty...*, dz. cyt., s. 191.

⁴⁶ Paweł VI, *Motu proprio Ecclesiae Sanctae*, nr 22, w: *Życie konsekrowane w dokumentach Kościoła. Od Vaticanum II do Ripartire da Cristo*, red. K. Wójtowicz, Kraków 2003², s. 57–65.

⁴⁷ KPK/1983, kan. 664; Paulus VI, *Litterae apostolicae motu proprio datae. Normae ad quaedam exsequenda SS. Concilli Vaticani II Decreta statuuntur «Ecclesiae Sanctae»*, 6 septembris 1966, AAS 58 (1966), s. 757–782; tekst polski: Paweł VI, *Motu proprio Ecclesiae Sanctae*, nr 22, w: tenże, *Charyzmat życia zakonnego. Przemówienia i dokumenty*, wybór i opracowanie A. Żuchowski, T. Sułowska, Poznań–Warszawa 1974, s. 216–225; także w: *Życie konsekrowane...*, dz. cyt.: „Niech zakonnicy więcej niż reszta wiernych przykładają się do uczynków pokuty i umartwienia”.

⁴⁸ *Suggerimenti per una «Revisione di vita»*, „Informationes SCRIS” 1/17 (1981), s. 104.

⁴⁹ H. Koźmiński, *List 51*, 27 stycznia 1906, w: tenże, *Pisma*, t. XII, Warszawa 1998, s. 297.

Summary

Ascetic practice of chapter of faults in religious institutes

An ascetic practice called chapter of faults, which consists essentially of fraternal admonition and confession by a religious of his/her faults in front of the community, has its origin in the monastic life. Then this practice was adopted by the new religious institutes. This constituted a continuation of existing practices in the early Christian communities and was recommended, for example, by St Matthew's Gospel (Mt 18, 15–17) who writes about fraternal admonition and also by the letter of St. James which recommends the confessing of sins to one another and praying for one another in order to obtain the health of the soul (Jam 5, 16). During the period of renewal following Vatican II the chapter of faults was withdrawn from the life of most religious institutes thus creating a certain void. The question then arises whether it is useful and possible to reintroduce it in a renewed form, or whether some other penitential practice could replace it. However, some modern writers suggest a return to the chapter of faults, or at least, the need to incorporate its essential elements in other religious penitential practices.

Bożena Szewczul WNO – dr hab., prof. UKSW, członkini Zgromadzenia Sióstr Wynagrodzicielek Najświętszego Oblicza, ur. w 1966 roku w Janowie. W latach 1989–1994 odbyła studia z prawa kanonicznego w Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie (obecnie Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego) i w 1994 roku została tam zatrudniona jako asystent na Wydziale Prawa Kanonicznego przy Katedrze Prawa Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego. Następnie w 2000 roku obroniła pracę doktorską, a w 2009 pracę habilitacyjną. W latach 2000–2012 pełniła funkcję radnej generalnej w Zgromadzeniu Sióstr Wynagrodzicielek. Aktualnie kierownik Katedry Prawa Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego na Wydziale Prawa Kanonicznego UKSW, zastępca redaktora naczelnego kwartalnika „Prawo Kanoniczne”, członkini Stowarzyszenia Kanonistów Polskich i Consociatio Internationalis Studio Iuris Canonici Promovendo.